

pregledni znanstveni članek
prejeto: 2003-11-22

UDK 327(495:497.4)(091)

SLOVENSKO-GRŠKI STIKI SKOZI ZGODOVINO

Borut MAHNIČ

SI-1290 Grosuplje, Ponova vas 77
e-mail: borut.mahnic@gov.si

IZVLEČEK

Namen prispevka je podati okvirni pregled slovensko-grških stikov skozi različna zgodovinska obdobja. Vključuje stike iz obdobja antične Grčije, Bizanca, Beneške republike, Habsburške monarhije oziroma Otomanskega imperija, za časa nekdanje Jugoslavije pa vse do današnjih meddržavnih odnosov med Republiko Slovenijo in Helensko republiko.

Ključne besede: slovensko-grški odnosi, Slovenci, Grki, antična Grčija, Bizanc, Beneška republika, Jugoslavija, Republika Slovenija, Helenska republika, Republika Ciper

CONTATTI SLOVENO-GRECI ATTRAVERSO LA STORIA

SINTESI

Il contributo si propone di tracciare un quadro di contatti sloveno-greci nei diversi periodi storici, partendo dal periodo dall'Antica Grecia, attraverso i periodi di Bisanzio, la Repubblica di Venezia, la monarchia asburgica, l'impero ottomano, l'ex Jugoslavia fino agli attuali rapporti internazionali tra la Repubblica di Slovenia e la repubblica ellenica.

Parole chiave: rapporti sloveno-greci, sloveni, greci, Antica Grecia, Bisanzio, Repubblica di Venezia, Jugoslavia, Repubblica di Slovenia, repubblica ellenica, Repubblica di Cipro

UVOD

Povod za obravnavo teme je bilo delovanje avtorja kot veleposlanika RS v Grčiji. Ocenil je, da bi bilo tudi za diplomatsko delo koristno imeti v enem besedilu pregled slovensko-grških stikov skozi zgodovino.

Deželi loči več kot 1000 kilometrov. Zaradi te relativne oddaljenosti, kakor tudi različnega zgodovinskega razvoja, gledano v celoti, stikov med njima oziroma med Slovenci in Grki ni bilo veliko. Več jih je imela z grškim svetom slovenska Istra. Ne glede na navedeno so grški vplivi oziroma sledovi prisotni v Sloveniji. O slovensko-grških odnosih v pravem pomenu se lahko govori tedaj, ko sta se že oblikovala slovenski in grški narod, vendar pričujoči prispevek vključuje tudi grške stike z današnjim slovenskim ozemljem še pred tem, tako da obravnava obdobje ok. 3000 let. Avtor v članku tudi argumentira, zakaj je treba v obravnavano tematiko vključiti tudi Bizantinsko cesarstvo, ki se običajno šteje le kot del rimskega obdobja.

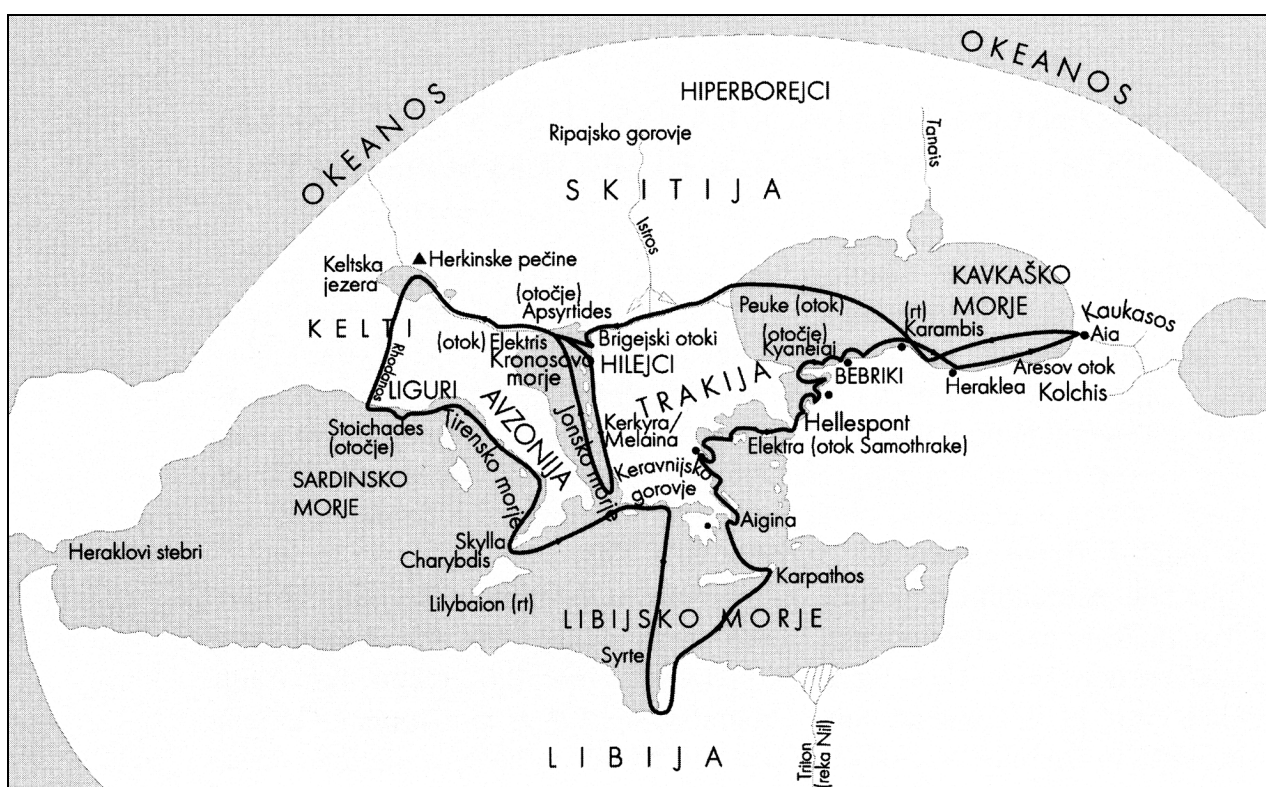
MATERIALI IN METODE

Pri obravnavi tematskega sklopa je bilo uporabljeno skoraj izključno tekstovno gradivo. Viri in bibliografija so posebej navedeni v poglavju o literaturi. Poleg teh so uporabljena tudi gradiva Ministrstva za zunanje zadeve RS. V času dela na Veleposlaništvu RS v Atenah je avtorju dal na voljo nekaj gradiv tudi zgodovinski arhiv Ministrstva za zunanje zadeve Helenske republike.

NAVZOČNOST STARIH GRKOV NA DANAŠNJEM SLOVENSKEM OZEMLJU

Mitološko izročilo

Deželi morda vežejo zelo daljne vezi. Kažejo se kot meglice v legendi o Argonavtih.² Po grškem mitološkem izročilu je to potovanje postavljeno v 13. stoletje pr.n.št. (pred trojansko vojno; Bratož, 1997). Po eni od različic legende naj bi se Argonavti vračali čez ozemlje današnje Slovenije. Pluli naj bi po Savi in Ljubljanici do Vrhnike – Navport, ladjo naj bi tam razstavili in jo prenesli preko Krasa do Jadranskega morja. Navport ("ki nosi

Sl. 1: Potovanje Argonavtov, kot ga opisuje Apolonij z Rodosa (DNP 1, s.v. Argonautai; Bratož, 2003).

Fig. 1: The journey of the Argonauts as described by Apollonius of Rhodes (DNP 1, s.v. Argonautai; Bratož, 2003).

² Argonavti so bajeslovni grški junaki (okrog 50 mož) pod vodstvom Jazona (sina kralja Iolkosa v Tesaliji), ki so na ladji Argo odpluli iz Grčije do Kolhida na vzhodni obali Črnega morja – verjetno današnja Gruzija – po zlato runo.

ladje") naj bi po Argonavtih dobil svoje ime (Bratož, 1997; Enciklopedija Slovenije 1, 1987, 100). Mit o tem je živ še danes in je prikazan v vrhniškem grbu. Po drugi podobni verziji naj bi se Argonavti izkrkali ob bregu Ljubljance. Tam naj bi postavili hiše, ker zaradi zime niso mogli nadaljevati poti proti Jadranskemu morju. Naselje naj bi poimenovali Emona (Aemona), ime, ki je znano iz rimskih časov. Če je verjeti tej legendi, naj bi bili Argonavti ustanovitelji Ljubljane. Pri tem kaže opozoriti na podobnost med imenom Emona ter starim imenom za Tesalijo, od koder so izhajali Argonavti, ki se je tedaj imenovala Haemonia (Bratož, 1997), novo naselje naj bi poimenovali Aemona, v spomin na svojo domovino. Zanimivo je, da tudi zgodovinarji pravijo, da ime Emona izvira verjetno iz predrimskega obdobja ter da z arheološko metodo ugotovljen začetek emonskega naselja sodi v isto obdobje kot čas domnevnega potovanja Argonavtov (Šašel, 1984). Zmaj, ki je simbol mesta Ljubljane, naj bi bil tudi povezan s to legendo. Ko so Argonavti potovali čez ljubljansko barje, naj bi jih ogrožali nekakšni krokodili oziroma zmaji (BNG, 2003–04). Jazon naj bi se boril z enim med njimi (Turistično informacijski portal Ljubljana, Ljubljana nekoč in danes).

Navedeno legendo ne gre enostavno odpraviti kot bajko. Že večkrat se je pokazalo, da takšne zgodbe niso le plod domišljije, temveč je v njih lahko tudi zrnice resnice. Arheologi so ob vznožju hriba Pelion v srednji Grčiji (blizu mesta Volos) nedavno odkopali ostanke mikenskega mesta in palače, ki je morda bila del antičnega Iolkosa in služila kot navdih za omenjeni mit (Orkin, 2001). Po nekaterih razlagah naj bi omenjena legenda kazala, da so v antiki uporabljali za prehode čez današnje slovensko ozemlje tudi vodno pot, po drugih naj bi opisovala staro trgovsko pot, ki je povezovala Italijo s srednjim Podonavjem in se navezovala na znano jantarsko pot med Baltikom in Jadranskim ter Egejskim morjem. Predpostavlja se, da je reka Sava predstavljala severno mejo starim Grkom znanega sveta. Morda je zgodba o potovanju Argonavtov prispevala k zamislim o vodni povezavi med Jadranskim in Črnim morjem, ki so jih upoštevali tudi Osimski sporazumi.

Tudi ime Istre naj bi bilo povezano z Grki oziroma z legendo o Argonavtih. Njihovi zasledovalci Kolhidi/Kolhijci naj bi Istri dali ime, ker jih je po številnih rečnih izlivih v morje spominjala na črnomoško pokrajino, ki se je tedaj imenovala Istra (današnja Dobrudža v Romuniji, in sicer po spodnjem toku reke Donave, ki so jo Grki imenovali Hister/Ister ali Istros. Na njo še danes spominja pritok Donave v Bolgariji Isk'r), (Darovec, 1992). Po legendi naj bi Kolhijci tudi ustanovili mesto Polai ("mesto beguncev", današnja Pula), po nekaterih

različicah tudi Egido (Koper) in Emonio (pri današnjem Novigradu), (Darovec, 1999).

Iz bližnjega sosedstva današnje Slovenije in na robu slovenskega etničnega ozemlja je omeniti, da je bilo v antiki ob ustju kraške reke Timave/Timavo (delno gre za vodo reke Reke, ki ponikne v Škocjanskih jamah), ki prihaja na dan ob naselju Štivan/San Giovanni di Duino in se izliva v morje v Pancanski zaliv pri Tržiču/Monfalcone, svetišče grškega heroja Diomeda.³ Tudi Timava se povezuje z legendo o Argonavtih, ki naj bi prenesli razstavljeno ladjo od Navporta do morja blizu Tergesta/Trsta. To območje so povezovali tudi s trojanskim junakom Antenorjem, domnevnim ustanoviteljem kraljestva v Veneciji (iz male Azije naj bi vodil pleme Enetov; ustanovil naj bi mesto Padua/Padova), kar naj bi kazalo na trojanski izvor Venetov.⁴ Timava je v antiki veljala za naravno znamenitost, nekateri pisci so menili, da tam "izvira morje" (Bratož, 1997; Enciklopedija Slovenije 13, 1999, 255; Dular, 1999).

O poteh, ki so domnevno vodile čez slovenski prostor do Grčije, pripoveduje legenda o Hiperborejcih, mitičnem ljudstvu, ki je prebivalo "onkraj burje oziroma severnega vetra" (to je pomen njihovega imena, prebivali naj bi verjetno v srednji Evropi). Pri tem ljudstvu je Apolon preživel del svoje mladosti pred svečanim prihodom v Delfe. Hiperborejci so vsako leto tudi preko našega ozemlja pošiljali po slih dragocena darila v Apolonovo svetišče na otoku Delosu (Dular, 1999; Bratož, 1997).

Navezovanje posameznih krajev na grško mitološko izročilo odraža dejstvo, da so se Grki zanimali za današnje slovensko ozemlje.

Zemljepisna imena

Na določeno grško navzočnost v današnjem slovenskem prostoru kažejo tudi grški toponimi. Poleg že omenjenega vprašanja poimenovanja Emone, Navporta in Istre se da po nekaterih imenih na slovenski obali sklepati, da bi lahko bila plod grškega vpliva. To velja za Aegido (današnji Koper; Aegida je v grški mitologiji ščit bogov, zlasti Zeusa in Atene; teza, da naj bi Koper dobil ime po boginji Ateni se opira tudi na eno od variacij mitoloških zgodb, po kateri naj bi boginja Atena tu izgubila svoj ščit (Darovec, 1999); kot možen vir za to poimenovanje se navaja tudi grška beseda ege – koze, Aegida bi torej pomenila "Kozje" ali "Kozji otok", podobno ime ima grški otok Aegina blizu Aten; antična Aegida je verjetno stala ob reki Rižani, več kot kilometer stran od današnjega Kopra) in Piranon (ali Piranum – Pyrrhanum za današnji Piran; ena od teorij o

3 Eden največjih grških junakov v trojanski vojni, po njej naj bi se ustalil v južni Italiji, kjer naj bi med drugim ustanovil mesto Brindisi.

4 O povezavi Antenorja s Timavo govori tudi rimski pesnik Vergil v svoji znani pesnitvi Eneida; na območju Timave je potekala najstarejša meja med Veneti in Histri in dolgo časa tudi vzhodna meja rimskega cesarstva.

nastanku imena mesta razlaga, da izvira iz grške besede "pyr" – ogenj, češ da je prvotno naselje služilo predvsem kot svetilnik za ladje). Na območju današnje Izole se je že v antičnem času razvilo naselje, katerega ime ni zanesljivo sporočeno. Omenjata se imeni Alun in Haliaetum. Obe imeni sta v grščini povezani z izrazom za sol oziroma soline (Enciklopedija Slovenije 4, 1990, 218), (grška beseda "halos", ki pomeni sol ali tudi morsko vodo). Za Kras se imenska kontinuiteta izvaja iz grške besede karusadus ali karusadios, čeprav se domneva, da je beseda še starejšega izvora (morda iz korena kara/gara, kar naj bi pomenilo kamen), (Kranjc, 1999). Po eni od domnev bi bilo lahko ime rimske trdnjave Ad Pirum (na Hrušici pri Colu) v resnici grškega izvora, izvedeno iz že omenjene besede "pyr" (s pomenom "signalni ogenj") (Leksikon Antika, 1998). V celoti je grških zemljepisnih imen v našem prostoru malo, vendar njihov obstoj podpira mnenje zgodovinarja Jaroslava Šašela (1984, 37), da je grški element v tem krogu "bolj intenziven, kot bi pričakovali".

Materialni viri

V slovenske kraje so izdelki grškega izvora zašli bolj poredko. Prihajali so po trgovskih poteh, pretežno morskih, kot menjalno blago. Raziskave dokazujejo, da je bilo stikov več v zgodnjih kot v kasnejših obdobjih grške antike (v t.i. temni ali prehodni, arhaični, manj v klasični in še manj v helenistični dobi). Predmete grškega izvora (vojaška oprema iz bronu in tudi železa, nakit, posodje) so našli v kulturnem središču iz 11. do 9. stol. pr. n. št. v Škocjanu blizu Divače (pojavnjajo se hipoteze, da je bil kompleks škocjanskih jam povezan s kultom mrtvih – čaščenje boga Hada). Železne najdbe v najbolj zanimivem škocjanskem najdišču, v Mušji jami (npr. meč), odpirajo hipotezo, da je že okoli leta 1000 pr. n. št. prišlo do kontakta med grškim in jugovzhodnim alpskim svetom (Frelj, 1998). V času temne dobe se kažejo vplivi pri nakitu iz 9. do 7. stoletja pr. n. št. (polmesečaste fibule). Lončarske izdelke grškega izvora iz obdobja od 7. do 4. stoletja pr. n. št. so našli v najdiščih: Stična, Magdalenska gora, Most na Soči, Poštela na Pohorju, Sevnica, Starše pri Mariboru. To so bili večinoma predmeti iz grških kolonij v južni Italiji (Graecia Magna) (Bratož, 1997). Keramiko grškega izvora (grško-italske in nekatere druge vrste amfor, megarske skodelice, itd.) iz kasnejšega obdobja so odkrili v najdiščih na Srminu, v Piranu in Ljubljani (Horvat, 1997).

Posredno je grška omika vplivala na situlsko umetnost in tudi na tedanje oborožitev (oklep). Situlska umetnost je predstavljala vrhunec likovnega ustvarjanja železnodobnega človeka na slovenskih tleh in je bila prisotna od 7. do 4. stoletja pr. n. št. Bistvo pripovedi te umetnosti na bronastih vedricah je izražalo kulturno-religiozne predstave takratnega sveta, ki jih je izoblikoval grški svet (Dular, 1999).

Tudi Kelti, ki so se naselili v naše kraje ok. 300 pr. n. št., so imeli stike z grškim svetom. Motive za svoje izdelke so črpali tudi iz grške, etruščanske in drugih umetnosti. Grški vpliv se vidi npr. pri kovanju lastnega denarja. Zgledovali so se pri grškem, predvsem makedonskem svetu. Za denarno enoto so si izbrali srebrno tetradrahmo, ki je bila novc najvišje vrednosti (npr. najdba tetradrahem plemena Tavriskov iz Bevk pri Vrhniki), (Dular, 1999).

Preko trgovinskih postojank na današnjem slovenskem ozemlju (Ljubljana, Stična, Novo mesto) je potekala med 8. in 7. stoletjem pr.n.št. blagovna menjava z vzhodnim Sredozemljem in pozneje z grškimi kolonijami na Jadranu. Po letu 600 pr.n.št. so se grški interesi usmerili bolj proti zahodni Evropi. V tem obdobju so Histri iz Istre trgovali z etruščansko-grškim trgovskim mestom Spino (ob reki Pad), ki je bilo ustanovljeno v 6. stoletju pr.n.št. (Darovec, 1992). Preko naših krajev so trgovali predvsem etruščanski in venetski trgovci, občasno pa tudi trgovci iz Grčije in z vzhoda (Dular, 1999). Od konca 2. stoletja pr.n.št. so v naše kraje v manjših količinah uvažali tudi vino iz grških otokov. Vino so približno v tem času pridelovali tudi v Istri – med istrskimi vini je bila izven meja najbolj znana žlahtna sorta, ki so jo Grki imenovali "pictano" (Rimljani pa "pucinus"). Grški zdravnik Dioskurid omenja tudi vino "pratutianos" (preturijanec) s tega območja (Darovec, 1999).

Od materialnih vplivov grškega sveta je najpomembnejše posredovanje železa v srednjo Evropo (v Grčiji se je železna doba začela sredi 11. stoletja pr. n. št.), vključno s slovenskim ozemljem. Predvideva se, da se je železo širilo vsaj po dveh poteh. Celinska pot je tekla po Donavi, druga – sredozemska pa je vodila po Jadranu oziroma preko Italije. V kontekstu grških vplivov se lahko omenijo tudi oljke. Izvor oljčnega drevesa ni znan (predvideva se, da je to Bližnji vzhod), nedvomno pa so oljke gojili v antični Grčiji. Stari Grki so oljke prinesli na jadransko področje (vzhodnojadransko obalo in južno Italijo). V Istro so jih verjetno prinesli Rimljani, čeprav ni izključeno, da so to storili že prej Grki, saj grški zgodovinar Pavzanij v svojem delu iz 2. stol. pr.n.št. omenja istrsko oljčno olje (Butinar, 2002). Podobno velja za vino. Znanje pridobivanja vina so na jadransko področje prinesli stari Grki. Na grški izvor prve vinske trte na območju Istre bi lahko kazalo ime zaliva Kalavojna (ta sestavljena beseda izhaja iz grških besed za "dobro vino") pri Puli (Turistička zajednica Županije Istarske, 2003–05). Po že omenjeni legendi naj bi trto tja prinesli ustanovitelji Pule – Kolhijci.

Ni pa dokazov (ohranjenih materialnih virov) o dejanski prisotnosti antičnih Grkov na današnjem slovenskem ozemlju. Nedvomno je prihajalo vsaj do posrednih stikov preko trgovine. Na podlagi pisanih in materialnih virov se da sklepati, da so Grki občasno zahajali v ta prostor, vendar je bila njihova prisotnost majhna (Bratož, 1997).

Domneva se, da je do stikov prihajalo tako po jadranski (morski) kot po balkansko-podonavski (kopni) poti.

Stiki z grškim svetom so poleg materialnih vplivov prinesli v zaledje Jadrana tudi vzorce nove družbene ureditve in drugačen pogled na duhovni svet.

Grški vpliv je bil vsaj posredno prisoten tudi v času rimske oblasti na današnjem slovenskem ozemlju. Zgodovinarji označujejo to obdobje za "čas, v katerem je zdajšnje slovensko ozemlje prestopilo razvojni prag iz prazgodovine v zgodovinsko obdobje antične civilizacije" (Enciklopedija Slovenije 10, 1996, 219). Kot je znano, je imela grška kultura – civilizacija velik vpliv na rimsko civilizacijo (na umetnost, mitologijo, religijo, jezik, filozofijo). V tem pogledu je značilen primer, da je bilo grško verovanje homerskega tipa ok. leta 200 pr.n. št. sprejeto za državno vero v Rimu in je s tem postalo grško-rimska religija (sprejetih je 12 grških olimpijskih bogov z latinskimi imeni).

Na ozemlju Slovenije so poleg številnih latinskih napisov iz tega obdobja ohranjeni tudi maloštevilni grški napisi od priseljencev z vzhoda (Enciklopedija Slovenije 10, 1996, 219). Med nagrobnimi in drugimi spomeniki gre pogosto za upodobitve starih grških mitov. Ohranjeni so tudi posamezni grško-rimski tlorisi (npr. v Celju Herkulovo svetišče).

Posredni grški vpliv se je kazal tudi skozi širjenje nekaterih novih duhovnih oziroma verskih gibanj. Kult boga Mitre (perzijskega izvora) se je v rimsko državo razširil po osvojitvah vzhodnih pokrajin zlasti z grško govorečimi priseljenci, trgovci in uradniki. Iz navedenih razlogov se ga označuje tudi kot grško-rimsko božanstvo. Na Slovenskem je o mitraizmu veliko sledov (npr. na Ptujju in Rožancu v Beli Krajini, tudi v jami pri Timavi). Razširjen je bil še posebej med vojaštvom in uradništvom. Trajal je do 4. stoletja (Enciklopedija Slovenije 7, 1993, 164; Bellinger, 1997, 303).

Krščanstvo se je na območju današnje Slovenije pojavilo v 3. stoletju. Uveljavljalo se je najprej v mestih, pri prebivalcih vzhodnega izvora, helenističnega in semitskega, kar ponovno govori o prisotnosti grškega oziroma heleniziranega elementa med tedanjim prebivalstvom. Največja krščanska skupnost v tej dobi je bila v Petovionii. Škof Viktorin Ptujski, cerkveni pisec, je postal posrednik grške teološke učenosti na tem področju v latinski svet. Bil je predhodnik bolj znanega

Hieronima (ok. 345 do 419/420), katerega kraj rojstva ni lociran, morda je bil na Notranjskem. Njegovo najpomembnejše delo je prevod Biblije v latinščino iz hebrejskih in grških izvirnikov. Prevedel je tudi svetovno zgodovino grškega pisca Evzebijja (Benedik, 1991).

Stiki med Bizancem in današnjim slovenskim ozemljem

V pričujočem tekstu se obravnava tudi navzočnost Bizantinskega cesarstva na današnjem slovenskem ozemlju, ki ga slovensko zgodovinarstvo obravnava kot del rimskega obdobja.⁵

Ob delitvi rimskega cesarstva na zahodni in vzhodni del je današnje slovensko ozemlje sodilo v zahodni del. Je pa bilo priča nekaj spopadom v državljanskih vojnah v rimskem imperiju, kjer so bili udeleženi tudi vzhodni, bizantinski vladarji. Bizantinski cesar Teodozij (379–395) je v bitki pri Ptujju leta 388 premagal zahodnega proticesarja (uzurpatorja) Magna Maksima (383–388). Tej bitki je sledil cesarjev triumfalni prihod v Emono. Še bolj znana je njegova bitka z Evgenijem (392–394, tudi uzurpatorjem) z zahodnega dela leta 394 pri Ajdovščini (Ad Frigido). Po hudem boju je zmagal Teodozij, ki je za kratko postal zadnji vladar celega rimskega imperija. Njegova zmaga je pomenila tudi zmago krščanstva nad poganstvom (Evgenija je podpirala rimska poganska aristokracija). Bitka je bila največji dogodek v antični zgodovini sedanje Slovenije. Po Teodozijevi smrti leta 395 je ponovno prišlo do delitve imperija.

STIKI MED SLOVENCIM IN GRKI

Do prvega zgodovinsko dokumentiranega pravega stika s helensko civilizacijo je prišlo v obdobju bizantinske oblasti na današnjem slovenskem ozemlju. Le-ta je bila kratkotrajna – v zahodnem delu današnje Slovenije (na vzhodu so se nahajali Langobardi) samo v 6. stoletju (538/39 do 568; približno v tem času se je že začela slovanska kolonizacija na tem območju) in ni pustila vidnejših sledov razen v Istri, posebno v obrežnem pasu, kjer je trajala od 6. do 8. stoletja (natančneje od 538/39 do 788, ko je prešla v frankovsko oblastno sfero). Bizantinska vojska je v letih med 539 in 552 prešla preko slovenskega ozemlja.

5 Bizantinsko cesarstvo označuje spojitev rimske državne ureditve, grške kulture in krščanske vere ter ga zato upravičeno lahko štejemo tudi kot nadaljevanje grško-helenske civilizacije. Znani filhelen Robert Byron je menil, da je bila značilnost Bizanca spojitev "rimskega telesa, grškega duha in orientalske, mistične duše" (Norwich, 1993, 383). Kot je znano, se začenja bizantinsko cesarstvo leta 330, ko je cesar Konstantin slovesno posvetil novo prestolnico ob Bosporju na mestu grškega naselja Bizantium, ki se je po ustanovitelju imenovala Konstantinopol (Slovani pa so ga imenovali Carigrad, ker je bil tam sedež najmočnejšega vladarja svojega časa). V Bizancu je dolgo, tudi še po padcu Rima leta 476, prevladovala ideja rimskega imperija, ki je opuščena šele v prvi polovici 7. stoletja. Kljub naslonitvi na rimske tradicije se je v vzhodnem delu vedno bolj uveljavljala helenizacija in cesar Heraklij (610–641) je postavil temelje grškega cesarstva srednjega veka (običajno se šteje, da se rimsko obdobje in s tem antika končuje s koncem vladavine cesarja Junistinijana/527–65/). Heraklij je odločil, da grški jezik, že dolgo jezik ljudstva in cerkve, postane tudi uradni jezik cesarstva. Ukinil je tudi stare rimske nazive za imperatorja (cezar ali augustus) in jih nadomestil z grško besedo za kralja – basileus (Ferluga, 1996; Norwich, 1998; Enciklopedija Slovenije 1, 1987, 278; Enciklopedija Jugoslavenskega leksikografskega zavoda, 1986).

Bizantinska oblast in z njo poznoantična kultura je zahvaljujoč pomorski in politični zvezi z Bizancem v Istri preživela začetno slovansko selitev. Prihajajoči Slovani so leta 599 doživeli poraz proti bizantinski vojski v severni Istri in njihov prodor v ta prostor je bil za nekaj časa zaustavljen. V tem času je bilo na koprskem otoku zgrajeno mesto, ki se je po bizantinskem cesarju Justinu II. (565–578) imenovalo Iustinopolis. To ime se je uporabljalo tudi še po prenehanju bizantinske oblasti. V mestu je bil sedež škofije. Slovani, ki so se naselili v Istri, so spadali pod bizantinsko oblast. Bizantinske upravne in komunalne strukture so preživele še nekaj časa v frankovsko dobo. Za kratek čas po začetku frankovske oblasti so se istrske škofije znašle v drugi državi, kot je bil njihov metropolit, patriarh v bizantinskem Gradežu. To neskladje med cerkveno in državno ureditvijo je bilo odpravljeno leta 827 na sinodi v Mantovi, na kateri so metropolitno oblast prisodili oglejski cerkvi.

Pomen bizantinske oblasti v Istri se kaže v tem, da se je z njo začela delitev naših krajev na tiste, ki vsaj delno nadaljujejo razvoj na poznoantičnih podlagah, in tiste, kjer se razvoj v bistvu začelja na novo (Vilfan, 1996). V tem času se je začela oblikovati slovansko-romanska etnična meja v Istri, na kar je vplivala tudi bizantinska oblast v njenem delu.

Predniki Slovencev so se srečali z grškim kulturnim krogom ob misijonarskem delovanju bizantinskih odposlancev Konstantina/meniško ime Ciril (ok. 826–869) in Metoda (815–885), bratov iz Soluna v Kocljavi panonski kneževini Spodnji Panoniji v obdobju 867–874.⁶ Knez Kocelj je želel, da se kneževina tudi cerkveno osamosvoji, in je prosil papeža, da mu pošlje Metoda kot nadškofa (cerkvenega poglavarja). Metod je leta 869 (Ciril je medtem umrl) začel uvajati slovansko bogoslužje (op.: Vzhodna cerkev je namesto latinščine dovoljevala uporabo živega ljudskega jezika). Metod je verjetno zaradi pritiska nemških duhovnikov leta 874 zapustil Panonijo in je nadaljeval delo na Moravskem do svoje smrti leta 885. Franki so nekako v tem času (874) odstranili tudi Koclja. Papeža Hadrijan II. in Janez VIII. sta leta 868 oziroma 880 potrdila slovansko bogoslužje, vendar so po Metodovi smrti leta 885 nemški škofi izgnali njegove učence in ponovno uvedli bogoslužje v latinskem jeziku. Cerkevna osamosvojitev od nemških škofov (ustanovitev nadškofije za področje Spodnje Panonije in Velikomoravske) je bila zamišljena kot ena izmed plati državnosti. V tem smislu je bilo iskanje nekakšnega ravnotežja med Bizancem in Franki politično sredstvo za doseg samostojnosti. V času misije Cirila in Metoda med Slovani je hkrati je prišlo tudi do srečanja Bizanca in Rima (čeprav sta bila bizantinska odposlanca, sta iskala podporo za svoje de-

lovanje pri papežu; Metod je prešel od vzhodne k zahodni obliki slovanskega bogoslužja).

Ob verskem poslanstvu sta solunska brata s prevajanjem bogoslužnih knjig izboljšala tudi slovansko pisno kulturo. Prišlo je do stika med slovanskimi molitvenimi obrazci Brižinskih spomenikov ter starocerkvenoslovanskimi besedili Konstantina in Metoda oziroma njunih učencev. Na ta način so slovenske posebnosti vplivale na starocerkvenoslovansko pismenstvo. Ta povezava se morda odraža tudi v najstarejšem slovanskem zakoniku, "Zakonu sudni ljudem", ki je lahko nastal za potrebe Panonije. Zakon vsebuje določila, ki so pretežno povzeta po bizantinskih predlogah (Ekloga), vendar tudi posamezne naslonitve na bavarsko-frankovske vzorce. Po posredovanju Metodovih učencev je zakonik prešel v vzhodno cerkev, pomena v poznejšem razvoju na Slovenskem pa ni imel (Enciklopedija Slovenije 3, 1989).

S svojim delom v Panoniji sta se sv. brata neposredno povezala s slovenskim prostorom in zgodovino. Vpliv vzhodne, grške cerkve oziroma kulture med panonskimi Slovenci z delovanjem bratov Cirila in Metoda in njunih učencev je bil izkoreninjen s prodorom Madžarov v Panonsko nižino ob koncu 9. stoletja (Enciklopedija Slovenije 2, 1988; Benedik, 1991; Štih, Simoniti, 1996; Štih, 2001; Vilfan, 1996). Glagolica (prva, glasovnemu sestavu stare cerkvene slovanščine prirejena pisava), ki jo je sestavil Ciril, se v Sloveniji ni uveljavila. Ohranjenih je nekaj napisov (grafitov) po cerkvah v slovenski Istri (med drugim tudi v cerkvi v Hrastovljah), pojavljajo pa se tudi drugod. Šlo je za glagoljaše iz Hrvaške, ki so na Slovenskem opravljali duhovniško delo (Enciklopedija Slovenije 3, 1989, 218). Simbolni pomen njunega dela se vidi tudi v tem, da se je v začetku 20. stoletja v slovenskih deželah razvilo gibanje, imenovano po bratih Cirilu in Metodu. Ob 1000-letnici Metodove smrti je bila leta 1885 ustanovljena družba sv. Cirila in Metoda kot narodnoobrambna, šolska in nadstrankarska družba. Zavzemala se je za večje upoštevanje slovenščine kot učnega jezika v javnih šolah na Slovenskem. Ideja Cirila in Metoda je postala program narodne obrambe, ki je nasprotovala političnim ambicijam nadškofij v Salzburgu in Ogleju. Pobudniki tega gibanja (npr. F. Grivec) so razvijali cirilmetodijsko idejo o bratstvu vzhodnih in zahodnih kristjanov in s tem utirali pot k ekumenizmu na Slovenskem (Enciklopedija Slovenije 2, 1988, 363).

Zgodovinski viri kažejo na prisotnost Grkov v Istri tudi v srednjem veku. Bili naj bi med trgovci, intelektualci, notarji.

V stike z Bizancem oziroma z grškim svetom so prihajali tudi udeleženci križarskih vojn, med katerimi so bili bojevniki tudi iz naših krajev. Viteški red Iva-

6 Bila sta učena moža in imela sta visoke položaje. Konstantin je bil učitelj filozofije in knjižničar v cerkvi sv. Sofije v Carigradu, Metod pa visoki državni uradnik.

novcev (kasneje red malteških vitezov), ki je imel po-
stojanke tudi v Sloveniji (v 12. stoletju Melje pri Mari-
boru, kasneje Komenda, Slap pri Vipavi, Polzela), je
imel dve stoletji sedež na Rodosu (1309–1522). Povedati
pa je treba, da križarji med Grki niso bili čislani. Posebej
negativno je na ta odnos vplival križarski napad in
zasedba bizantinske prestolnice Konstantinopla leta
1204, kar je še danes obremenjujoč element v odnosih
med Rimskokatoliško in Grško pravoslavno cerkvijo.

Od bizantinskih vplivov je treba omeniti kodifikacijo
rimskega prava, še zlasti Justinijanov zakonik (528–534).⁷
Po prihodu Slovanov v naše kraje je z neposrednim
vplivom rimskega prava računati le v primorskih krajih. V
poznejši zgodovini Slovencev je rimsko pravo prišlo na
slovensko ozemlje po posredovanju drugih ljudstev.

V času Beneške republike, ko se je večji del istrskega
polotoka in tudi znaten del grškega sveta nahajal v
okviru iste države (Krf in drugi Jonski otoki, Kreta,
Kikladski otoki, Egejski otoki, nekatera obalna mesta na
Peloponezu in v Epiru; razen Jonskih otokov so druga
ozemlja postopoma prihajala pod otomansko oblast), je
prihajalo do stikov med obema. Poleg trgovskih in
upravnih stikov je prišlo do priseljevanja Grkov v Istro in
odhodov Istranov na grško ozemlje.

To se je dogajalo tudi po propadu beneške republike
ob koncu 18. stoletja ob hitrem razvoju pristanišča Trst.
Pripadniki obeh narodov so prihajali v stik tudi v
egiptovski Aleksandriji, kamor so od sredine 19. in še v
začetku 20. stoletja odhajali Slovenci (pretežno primor-
ske Slovenke kot guvernante) in kjer je bila večja grška
skupnost.

Kot najbolj znan primer teh migracijskih tokov kaže
omeniti povezanost prvega grškega predsednika Ioan-
nisa Antonisa Kapodistriasa⁸ (1776–1831, predsednik
1827–31) s Koprno, saj je njegova družina v 14. stoletju
živela v Koprno. Pripadala naj bi koprski plemiški družini
Vittori (de Victore). Po izročilu te družine naj bi se ob
koncu 14. stoletja en del družine odselil na Krf, kjer je
prevzela priimek "Kapodistriasi" (po italijanskem imenu
za Koper). Natančnejše podatke je težko zbrati, ker
koprski arhiv iz tistega časa ni ohranjen. Družina Vittori
je bila ena od najpomembnejših koprskih plemiških dru-
žin, izumrla je leta 1855.

Kapodistriasi se je kot eden od zunanjih ministrov
ruskega carja Aleksandra udeležil kongresa svete alianse
v Ljubljani od januarja do maja 1821. Med kongresom

je prišlo do protiturške vstaje v Moldaviji in Vlaški kot
uvod v vojno za grško neodvisnost, vendar ruski car
kljub prizadevanjem grofa Kapodistriasa upornikov ni
podprl (Koukkou, 2001).

Zaradi te zgodovinske vezi je grška vlada mestu
Koper podarila kip Kapodistriasa, ki je bil odkrit 7.
decembra 2001 in stoji na trgu poimenovanem po njem.
Župana Koprna in Krfa sta ob tej priložnosti podpisala
sporazum o sodelovanju med mestoma.

S koprskega območja so v času oblasti Beneške
republike kot vojaki večkrat odhajali na Krf v obrambo
pred Turki. V veliki pomorski bitki pri Lepantu (današnji
Nafpaktos) v Korinskem zalivu leta 1571, v kateri so se
s Turki spopadle ladje nekaj krščanskih sil, je sodelovala
tudi galeja iz Koprna; na isti strani so bile tudi ladje s
Krete in Krfa (Mestna občina Koper, 2001).

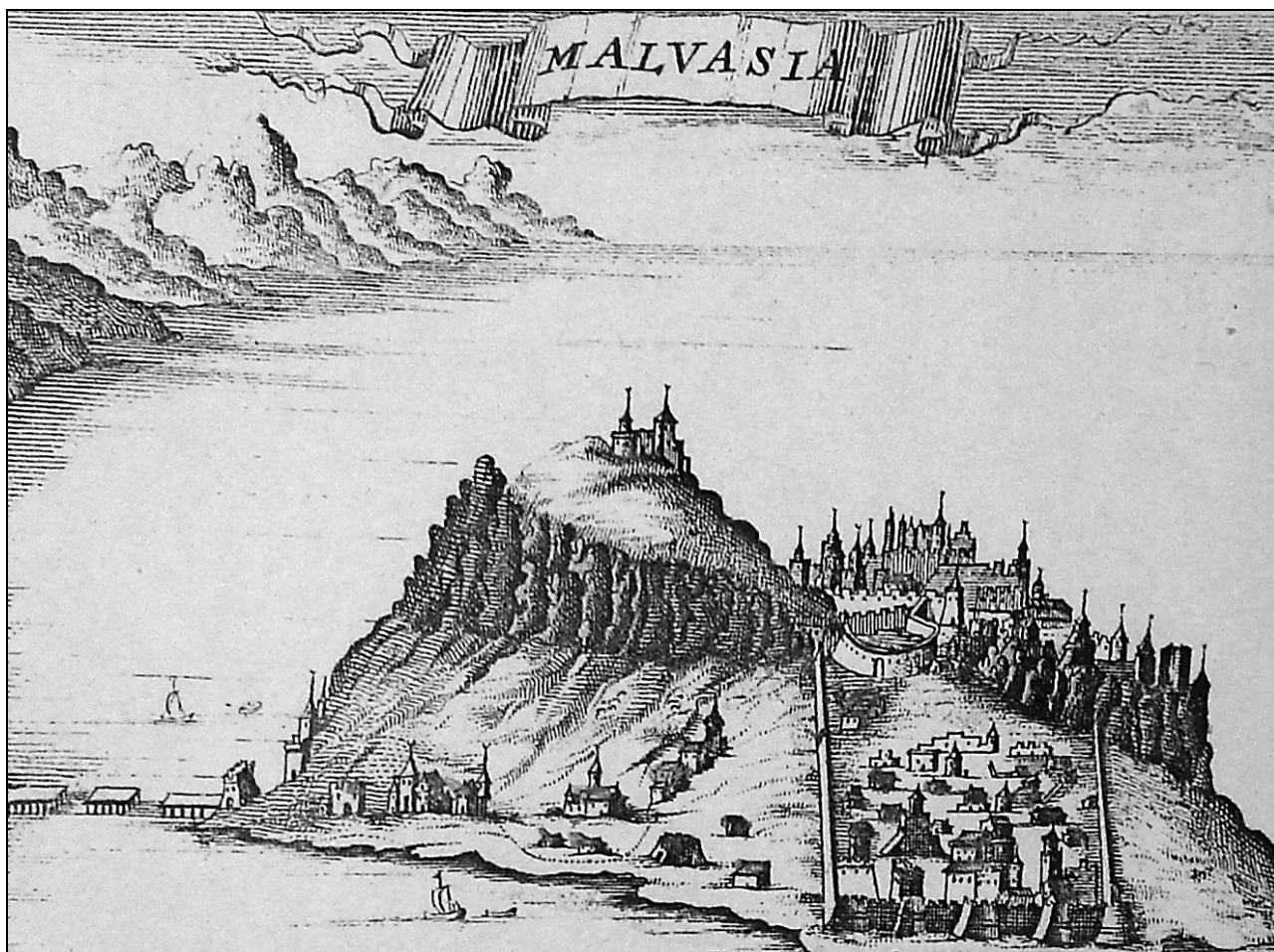

Sl. 2: Odkritje kipa Kapodistriasa v Koprno decembra 2001.

Fig. 2: Unveiling of the statue of Kapodistriasi in Koper in December, 2001.

7 Klasično rimsko pravo je bilo v toku časa dopolnjeno z zakoni bizantinskih vladarjev. Na reformo rimskega prava so vplivale spremembe v družbenoekonomski ureditvi (uvajanje fevdalizma). Po Justinijanovem zakoniku so bila kasnejša zakonodajna dela v Bizantinskem cesarstvu izdana v grščini, zato se običajno šteje, da se obdobje rimskega prava zaključuje z vladavino Justinijana, od tedaj dalje pa se govori o bizantinskem (tudi grško-rimskem pravu).

8 Kapodistriasi ni bil samo prvi grški predsednik, temveč intelektualac evropskega kova z naprednimi idejami. Bil je zagovornik manjših držav in narodov, vključno s tistimi, ki so se bojevali za svojo osvoboditev. Zavzemal se je za ukinitve trgovine s sužnji in za združitev Evrope (!). Na ljubljanskem kongresu 1821 je bil s svojimi koncepti glavni nasprotnik avstrijskega politika, kneza Metternicha, zagovornika "Svete alianse" (oziroma statusa quo). Umril je v Naaplionu (prva prestolnica moderne grške države na Peloponezu) kot žrtev atentata.

Sl. 3: Malvasia (P. M. Coronelli, 1686).

Fig. 3: Malvasia (P. M. Coronelli, 1686).

Ti stiki so imeli tudi določene praktične učinke. Domneva se, da je istrska sorta vina malvazija grškega porekla. Malvasia je italijansko ime za grško naselje Monemvasia⁹ na vzhodni obali polotoka Peloponeza, kjer so v srednjem veku (v času bizantinske oblasti) pridelovali vino oziroma ga izvažali preko tega pristanišča, ki so ga Benečani imenovali malvasia. Kasneje so tudi vino s Krete poimenovali malvasia, verjetno zato, ker je bilo podobnega okusa. Isto ime samo po sebi sicer ne dokazuje neposredne povezave med deželama, saj je sčasoma ime vina malvasia izgubilo povezavo z njegovim geografskim izvorom ter je pomenilo sladko vino določene tipa (Kourakou, 2001; Emke, 1992).¹⁰ Povezava je tudi med vinom robola z jonskih otokov – zlasti Kefalonije – in rebulo iz slovenske Istre (kakor tudi ribollo iz italijanske Furlanije – Julijske krajine). Gre najverjetneje

za isto sorto, ki se goji na teh območjih že zelo dolgo (v zgodovinskih virih se navaja kot prvo sortno vino iz slovenske Istre, poznano že konec 13. stoletja), tako da ni znano, od kod izvira (International Recipes Online, 2001–11; Wine Club, 2001–11; Darovec, 2001; Brejc 2001). Logična pa je domneva o beneškem vplivu.

Ob propadu Beneške republike so jonski otoki za krajši čas podobno kot slovenski kraji prišli pod francosko oblast. V nekaterih virih se navaja, da naj bi bil Krf del tedanjih Ilirskih provinc, vendar tega večina zgodovinskih virov ne potrjuje.

Za razliko od Grčije slovenski kraji niso bili nikoli del otomanskega imperija, pač pa so bili pogosti turški vpadi na slovensko ozemlje (zlasti od 15. do 17. stoletja), ki so povzročali veliko žrtev med prebivalci in materialne škode. Tako ni nenavadno, da so bili v

⁹ Monemvasia pomeni "en vhod" (moni emvasia), ker skalnati otok povezuje z obalo samo ozka cesta.

¹⁰ Vino se v angleškem jeziku imenuje malmsey, francosko je malvoisie, itd. Zanimivo je, da je bilo zaradi tedanjega načina pridobivanja originalno vino rdečkaste barve, čeprav iz bele vrste grozdja. Grki so vino vseskozi imenovali monemvasia, bela monemvasia se še prideluje na nekaterih grških otokih.

slovenski literaturi Turki pogosta tematika. Simpatije so uživali balkanski krščanski narodi, ki so se upirali turški nadvladi, vključno z Grki. V slovenski književnosti je zlasti romantika podpirala Srbe in Grke v njihovih vstajah. Grška vstaja leta 1821 se je razvila v vojno za neodvisnost, ki je trajala vse do konca leta 1827. Grški boj za neodvisnost je zbudil veliko simpatij med intelektualci v Evropi, na pomoč so prihajali tudi filhelenski prostovoljci, med katerimi je bil najbolj znan angleški pesnik Lord Byron. Iz naših krajev se je grških bojov za neodvisnost udeležil pesnik italijanskega rodu Pasquale Besenghi degli Ughi (1797–1849) iz Izole, ki je v Grčijo odšel leta 1828 in tam ostal skoraj dve leti (Siljan, Parma, 2001). Slovenski časniki so z navdušenjem poročali o grških zmagah nad Turki v času prve balkanske vojne. Tudi v času druge balkanske vojne so bile simpatije slovenske javnosti, kljub drugačni uradni avstrijski politiki, na strani Srbov in Grkov (Gantar, 1973, 127).

Večina slovenskih ozemelj je bila več stoletij del Habsburške monarhije. V tem okviru kaže omeniti sodelovanje Slovencev v mednarodni operaciji na otoku Kreta leta 1897. Evropske sile so na Kreti posredovale (1897–1908), da bi nadzorovale premirje med Grki in Turki in zagotovile stabilnost po grškem upor proti turški oblasti. Avstrija je v njej sodelovala z mornarico in z 2. bataljonom (celjskega) 87. pehotnega polka, sestavljenega iz slovenskih nabornikov. V tem primeru je morda šlo za prvo "moderno" mirovno operacijo (Schmidl, 2001; Enciklopedija Slovenije 12, 1998, 51).

V avstrijski diplomatski službi je bil Ivan Krizostan Švegel vice konzul v Solunu (kasneje je bil tudi v diplomatski službi Kraljevine SHS). Na območjih, kjer so živeli (tudi) Grki, je službovalo še več diplomatskih predstavnikov slovenskega rodu. Znan je bil Benedikt Kuripečič, ki je bil tolmač avstrijskega poslanstva (delegacije oziroma posebne misije) v Carigradu (1530) in je po vrnitvi izdal potopis po Balkanu, v katerem se omenja tudi grško področje. Anton Lavrin (1789–1869), ki je bil 1834–1849 avstrijski generalni konzul v Aleksandriji, je bil amaterski zbiralec in poznavalec staroegipčanskih spomenikov. Ker je bilo njegovo delo povezano tudi z grško zgodovino, je bil med drugim član Naravoslovno-zgodovinskega društva v Atenah (Enciklopedija Slovenije 6, 1992, 110). Mornariški kaplan Jožef Perne pa je 1856 popisal potovanje z vojno ladjo do Carigrada, Smirne (današnji Izmir) in Aleksandrije (Švajncer, 1992).

V času I. svetovne vojne so na solunski fronti med prostovoljci na antantni strani sodelovali tudi slovenski oficirji in vojaki (v polkih srbske vojske; imenovani dobrovoljci). Navaja se, da je bilo septembra 1918. leta tam 141 Slovencev. Sestavljen je bil slovenski vod v 8. pehotnem polku (Enciklopedija Slovenije 12, 1998, 152). Med njimi je bil tudi Jaka Avšič, kasnejši generalpolkovnik v JLA in diplomat. Slobodan Ribnikar, ki je bil skupaj z bratoma med ustanovitelji srbskega časopisa "Politika", je vodil srbsko vojaško bolnišnico v

Solunu (Švajncer, 1992). Nekaj slovenskih dobrovoljcev se je pridružilo srbski armadi že prej in so se skupaj z njo v začetku leta 1916 umaknili na otok Krf. Tja se je umaknil tudi Dragotin Gustinčič, član Jugoslovanskega odbora, ki ga je slednji poslal k srbski vladi.

V procesu nastajanja skupne države južnih Slovanov ima poseben pomen Krfska deklaracija. Gre za sporazum med Jugoslovanskim odborom in srbsko vlado o ureditvi bodoče jugoslovanske države, sklenjen na Krfu 20. julija 1917 (Konferenca za pripravo deklaracije je na Krfu potekala od 15. junija 1917). Slovence je v odboru na Krfu zastopal liberalni politik Bogumil Vošnjak. V tem času je na Krfu deloval tudi Janko Lavrin (literarni zgodovinar, esejist, prevajalec) kot dopisnik ruskih in angleških časnikov z balkanskega bojišča (Vošnjak, 1994).

Po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 so se v okviru njenih zunanjepolitičnih stikov razvijali slovenski politični odnosi z Grčijo. Grčija je med prvimi leta 1919 priznala novo državo SHS. Odnosi med državama so bili v glavnem dobri. Imeli sta skupen interes v zvezi z bolgarskimi revanšističnimi pritiski zaradi Makedonije. Po drugi strani pa je isto vprašanje obremenjevalo tudi jugoslovansko-grške odnose. V Beogradu so tedaj egejske Makedonce šteli za "Srbe", grška vlada pa je izvajala politiko njihove helenizacije. Grčija je nudila Jugoslaviji ugodnosti v t.i. Jugoslovanski prosti coni v Solunu. Kraljevina Jugoslavija je leta 1934 skupaj z Grčijo, Turčijo in Romunijo (t.i. antirevizionistične sile) sklenila balkansko pogodbo, katere namen je bil zavarovati podpisnice pred zunanjimi grožnjami (med drugim tudi zmanjšanje italijanskega vpliva na balkanskem polotoku). Pogodba pa je povzročila vnašanje nesoglasij evropskih sil na Balkan in so jo članice postopoma same zapuščale.

V letih 1931–1932 je Lovro Kuhar – Prežihov Voranc kot inštruktor Evropskega kmečkega odbora pri Kominterni med drugim potoval tudi v Grčijo in sodeloval s Komunistično partijo Grčije (Enciklopedija Slovenije 9, 1995, 328).

V času II. svetovne vojne so doživeli Slovenci in Grki podobno usodo – okupacijo. Prišlo pa je tudi do sodelovanja v odporu proti okupatorjem. V tem smislu sta navezali stike jugoslovanska in grška komunistična partija in odporniška gibanja. Tudi v odnosih med partijama je prihajalo do nesoglasij zaradi makedonskega vprašanja (stališča grške KP so se glede tega vprašanja spreminjala) ter je posledično sodelovanje potekalo bolje na vojaškem (operativnem) kot na političnem področju. V Londonu sta dobro sodelovali tudi obe pobegli kraljevski vladi, ki sta 15. 1. 1942 podpisali osnutek Balkanske zveze in sporazum o konfederaciji.

Na grškem ozemlju se je med vojno nahajalo nekaj tisoč Slovencev (pretežno Primorcev), ki so jih mobilizirali v italijansko vojsko. Med njimi so nekateri navezali stike z grškimi odporniški gibanji in z njimi sodelovali oziroma se jim priključili.

Najbolj pomemben primer tovrstnega sodelovanja je bil na jonskem otoku Kefaloniji, kjer so Slovenci ob italijanski kapitulaciji septembra 1943 ustanovili partizansko četo Primorje z ok. 150 borci, ki se je istega meseca skupaj z italijanskimi silami in grškimi partizani borila proti nemškimi silam. V teh bojih je padlo 25 slovenskih borcev, več kot 40 pa je pogrešanih (ne ve se točno, kje oziroma kako so umrli). Med nemško okupacijo je četa prenehala delovati, septembra 1944 pa se je znova oblikovala (tedaj je štela 56 borcev; poveljnik Srečko Likar, po vojni aktivni oficir, namestnik Tone Gošnik, po vojni novinar) in vključila v grški ELAS¹¹ (medsebojne odnose je urejala listina, podpisana 15. 9. 1944), februarja 1945 pa je zapustila Grčijo (Čermelj, Likar, Vrhunec et al., 1984).

Z namenom, da se omenjeni prispevek slovenskih borcev ustrezno obeleži, je bila 27. septembra 2002 v občini Livatus na Kefaloniji odkrita spominska plošča.¹²

Primorski Slovenci so se organizirali tudi v italijanskih enotah v nekaterih drugih delih Grčije (na Peloponezu in otoku Krfu) in se povezovali z grškimi partizani. Iz Grčije so prišli slovenski partizani prek mesta Karpenision v Pindskem gorovju v vrste 1. makedonsko-kosovske udarne brigade; v okviru te se je formirala Slovenska četa, ki je imela 30 do 40 borcev, občasno je delovala tudi na območju Grčije. Slovenci so v NOV prišli tudi z egejskega otoka Samos in Dodekaneških otokov – pretežno z Rodosa (slednji so bili od leta 1912 pod italijansko oblastjo, grški so postali s Pariško mirovno pogodbo leta 1947) preko Turčije, Palestine in Egipta. Na Samosu so Slovenci z ELAS sodelovali že od leta 1942 in se leta 1943 skupaj borili proti Nemcem (Čermelj, Likar, Vrhunec et al., 1984).

Skupaj je bilo v enote grških odporiških gibanj vključenih vsaj 280 Slovencev.

Kot se v vojnah dogaja, se omenja tudi nasproten primer. Podobno kot v mnogih državah so bili tudi v Grčiji primeri kolaboracije z okupatorjem. Med njimi je deloval tudi t.i. Poulos Verband – enota prostovoljcev (policijski bataljon) pod poveljstvom George Poulosa, ki je bila novembra 1944 premeščena v Slovenijo, kjer je ostala do marca 1945. V tem času se je spopadla s partizani (Wendel, 2002).

Jugoslavija je v grški državljanski vojni (1946–49) materialno in vojaško podpirala komunistično stran, kar je resno otežilo odnose z grško vlado. V Jugoslaviji so se pojavljale ideje o podonavsko-balkanski federaciji ali konfederaciji, po nekaterih od njih bi vanjo v primeru zmage komunistične strani vstopila tudi Grčija. Sovražen odnos Beograda do tedanje grške vlade in navedene ideje so pri slednji zbudile sum, da Jugoslavija hlepi po

Egejski Makedoniji in da namerava v federaciji z Bolgarijo, ali celo z drugimi, svojo oblast razširiti na večji del Balkana (Veremis, 1995). V ta čas sodi prošnja jugoslovanskih politikov v emigraciji, med njimi slovenskih (od treh podpisnikov prošnje dva Slovenca – dr. Miha Krek in dr. Bogumil Vošnjak) iz leta 1947, za zatočišče v Grčiji (iz dokumentacije zgodovinskega arhiva grškega ministrstva za zunanje zadeve). Kljub zaostrenim odnosom z uradnim Beogradom pa grška vlada prošnji ni ugodila.

Po koncu državljanske vojne pa sta državi postopoma navezali dobre odnose. Grčija je bila ena od prvih zahodnih držav, s katero je Jugoslavija po sporu z Informbirojem izboljšala odnose. Leta 1953 je bila podpisana pogodba o sodelovanju med Jugoslavijo, Grčijo in Turčijo, leta 1954 pa je bila na Bledu 2. konferenca zunanjih ministrov teh treh držav in podpisali so balkanski pakt o političnem sodelovanju in vzajemni pomoči. Pomen tega pakta je bil v tem, da je šlo za tesno sodelovanje Jugoslavije z dvema članicama Nata. Zaradi spremenjenih mednarodnih okoliščin (sporov med Grčijo in Turčijo, povezovanja Jugoslavije z nastajajočim neuvrščanim gibanjem, normalizacijo odnosov med Jugoslavijo in ZSSR) pa je to tristransko sodelovanje kmalu zamrlo, čeprav formalno ni bilo odpovedano. Moteč element v sicer dobrih bilateralnih odnosih je predstavljalo makedonsko vprašanje (vprašanje priznanja in zaščite makedonske manjšine v Grčiji, vprašanja imena Makedonije Grčija tedaj uradno ni odpirala) (Enciklopedija Slovenije 3, 1989, 398; Enciklopedija jugoslovenskega leksikografskega zavoda, 1986; Mates, 1976). Zaradi tega, za razliko od drugih držav EU, Grčija ni želela ukiniti vizumov za jugoslovanske državljane.

Sodelovanje je bilo v njunem skupnem interesu. Za Jugoslavijo so bili dobri odnosi z Grčijo kot članico Nata z vidika nacionalne varnosti pomembni (zagotavljali naj bi stabilnost na njeni južni meji). Za Grčijo je bila Jugoslavija element stabilnosti v odnosih hladne vojne, ki so prevladovali na Balkanu. Grčija je tudi upala, da bo z jugoslovansko pomočjo dobila podporo med neuvrščeni za ciprsko vprašanje (Veremis, 1995).

V kontekstu obravnave stikov z grškim narodom se lahko umestijo tudi odnosi z Republiko Ciper (z večinsko grško in manjšinsko turško skupnostjo). Jugoslavija je imela s Ciprom zelo dobre odnose. Državi je povezovala pripadnost gibanju neuvrščanih. Ob turški intervenciji in zasedbi severnega dela otoka leta 1974 je odločno podprla ciprsko ozemeljsko celovitost, kar je bilo skladno tudi z interesi večinske, grške skupnosti.

11 Grška osvobodilna vojska, ustanovljena decembra 1942, ki je bila oborožena sila EAM (grške osvobodilne fronte), ustanovljena septembra 1941 (pod vodstvom komunistov).

12 Veliko vlogo pri organizaciji tega dogodka je imel nekdanji borec s Kefalonije Elio Sfiliogij, ki je bil na tem otoku ozir ome v Grčiji od 1941 do 1945, po razpoložljivih podatkih najdlje od vseh slovenskih borcev, po vojni med drugim direktor Mehanotehnike v Izoli, sedaj tajnik združenja borcev NOV iz Grčije s sedežem v Izoli.

Sl. 4: Odkritje spominske plošče slovenskim borcem na Kefaloniji septembra 2002.

Fig. 4: Unveiling of the memorial plaque to fighters from Slovenia on Kefalonia in September, 2002.

V jugoslovanski diplomatski službi sta bila veleposlanika v Atenah Izidor Cankar (1945–46) in Radko Močivnik (1977–81). V Atenah oziroma Solunu sta službovala tudi Marko Kosin in Božo Cerar, ki sta kasneje postala veleposlanika, v Nikoziji pa Alenka Vipotnik-Kopanja.

Odnosi med Republiko Slovenijo in Helensko republiko

V času razpadanja nekdanje Jugoslavije in osamosvajanja Slovenije je bil odnos grške vlade do slovenskih prizadevanj precej zadržan, če ne celo odbojen. Upošteva tradicionalno dobre grško-srbske odnose so imeli beograjski pogledi na te procese v Grčiji močan vpliv. Tedanja grška vlada ob izbruhu jugoslovanske krize 1990–1991 ni pričakovala, da se bo ta končala z razpadom federacije. Grčija je imela tudi poseben razlog za svojo zadržanost do razpada Jugoslavije – vprašanje državnosti in imena (neodvisne) Makedonije. Na zadržanost so v manjši meri vplivali še nekateri drugi razlogi. Grčija je ocenjevala, da bi razpad jugoslovanske federacije na manjše države povzročil nestabilnost na območju severno od njenih meja. Ta skrb je bila povezana tudi z grškim interesom po nemotenem kopenskem prevozu blaga in potnikov čez ozemlje nekdanje Jugoslavije do drugih članic EU. Nastanek novih držav in meja bi že sam po sebi povzročil dodatne administrativne zahteve

za grške prevoznike. Po napadu jugoslovanske armade na Slovenijo se je grško stališče začelo spreminjati. Na grško povabilo je že 4. septembra 1991 minister za zunanje zadeve dr. Dimitrij Rupel kot prvi predstavnik še nepriznane Slovenije obiskal Grčijo. Grčija v okviru Evropske skupnosti 15. januarja 2002 ni nasprotovala priznanju Republike Slovenije.

Sledila je kratkotrajna ohladitev v komaj porajajočih odnosih ob slovenskem priznanju Makedonije pod njenim ustavnim imenom v februarju 1992. Navezava diplomatskih odnosov je sledila 21. julija 1992 ob obisku namestnice grškega ministra za zunanje zadeve v Sloveniji. Po tistem je počasi prihajalo do navezovanja stikov med državama. Slovenija je v Grčiji v letu 1993 imenovala častnega konzula, v drugi polovici istega leta pa se je odločila, da v Atenah odpre veleposlaništvo, kar se je realiziralo v decembru 1993. Novembra 1993 je prišlo do prvega obiska grškega ministra za zunanje zadeve Karolosa Papouliasa v Sloveniji. Sledila je ukinitve vizumov (kar nekdanja SFRJ ni uspela doseči). Grčija je v Ljubljani odprla veleposlaništvo novembra 1994 in je bila, če se izvzame sosednjo Avstrijo, prva od manjših držav EU, ki so to storile.

Sledili so obiski in politični dialog na najvišji ravni. Predsednik vlade dr. Janez Drnovšek je obiskal Atene 29. oktobra 1998, grški predsednik vlade Kostas Simitis

pa Slovenijo 30. novembra 2001. Predsednik Helenske republike Konstatinos Stephanopoulos je obiskal Slovenijo med 10. in 12. novembrom 1999, predsednik Milan Kučan pa Grčijo 5. in 6. junija 2001.

Gospodarsko sodelovanje, ki je obstajalo že času nekdanje SFRJ, se je po začetnem radikalnem upadu obnovilo in se postopno krepilo. Sodelovanje se je širilo tudi na druga področja – znanosti, kulture, obrambe, prometa itd. Med projekti, vključenimi v program znanstveno-tehnološkega sodelovanja med državama, sta bila tudi dva o obravnavani temi – izvoru družine Kapodistrias in o Grkih v Istri. Grčija je ves čas podpirala Slovenijo v njenem procesu vključevanja v Evropsko unijo in zvezo NATO. Podpis pristopne pogodbe med državami članicami EU in pristopnicami v Atenah 16. aprila 2003 sicer ne sodi v kontekst bilateralnega sodelovanja, vendar bo zavest o tem, da se je ta zgodovinski dogodek v procesu širitve EU zgodil v Grčiji v času grškega predsedovanja Evropskemu svetu, na simbolični ravni povezovala obe državi. V obeh parlamentih sta bili ustanovljeni skupini prijateljstva z drugo državo. Vezi so se začele plesti tudi na lokalni ravni (Ljubljana-Atene, Koper-Krf, Izola-Livatus itd.).

Državi povezuje tudi sodelovanje v okviru nekaterih pobud regionalnega značaja, kot so pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo (vključuje tudi SECI¹³), Jadransko-jonska pobuda, srečanja ministrov za obrambo jugovzhodne Evrope.

Odnosi med Republiko Slovenijo in Republiko Ciper

Ciper je priznal Slovenijo 27. 3. 1992, diplomatski odnosi med državama so bili vzpostavljeni 10. 12. 1992. Slovenija je v začetku diplomatsko pokrivala Ciper iz Rima, od leta 1997 pa iz Aten. Ciper je prav tako Slovenijo prvotno pokrival iz Rima, od leta 1995 pa z Dunaja. Slovenija ima na Cipru tudi konzulat na čelu s častnim konzulom Evrosom Alexandroum.

Odnosi med državama so dobri in prijateljski. Na obisku na Cipru je bil predsednik vlade dr. Janez Drnovšek, uradne obiske sta izmenjala zunanja ministra – dr. Boris Frlec maja 1998 in Ioannis Kassoulides januarja 1999.

Državi povezuje tudi skupna pot v Evropsko unijo (bili sta v skupini šestih kandidat, ki se je leta 1998 začela pogajati za članstvo v EU, in sta med deseterico pristopnic, ki so 16. aprila 2003 podpisale pristopno pogodbo in so 1. maja 2004 postale članice Evropske unije).

Z vojaško enoto (vodom) v okviru avstrijskega kontingenta je Slovenija od septembra 1997 do junija 2001 (ko se je skupaj z avstrijskim kontingentom umaknila) sodelovala v mirovni operaciji OZN (UNFICYP) na Cipru. Pripadniki mirovnih enot ZN nadzorujejo pre-

mirje na razmejitveni črti med grško in turško skupnostjo na otoku.

Gospodarsko sodelovanje je nekoliko slabše. Blagovna menjava se giblje med 4 in 6 milijoni USD. Obseg storitvene menjave je nekaj večji.

Še nekaj o stikih oziroma povezavah v kulturi

Kot že omenjeno, so se Slovenci prvič srečali z grškim kulturnim krogom ob delovanju Cirila in Metoda v Spodnji Panoniji. Znanje grščine je oživel s humanizmom. Rabili so ga protestanti in katoliki pri prevajanju Biblije. Globlje zanimanje za grško kulturo in civilizacijo se je razvilo z razsvetljenstvom in zgodnjo romantiko.

Med filhelensko usmerjenimi slovenskimi književniki in tistimi, ki so imeli vpliv na slovensko literaturo, velja omeniti pesnika Valentina Vodnika (1758–1819), ki je v pesmi "Ilirija oživljena" iz 1811, posvečeni Napoleonu, želel, da se Ilirija (t.j. Slovenija) nasloni na Francijo in Grčijo (slednjo je najverjetneje videl kot duhovno silo), (Gantar, 1973). Slavist in filolog Jernej Kopitar (1780–1844) je bil na Dunaju med drugim recenzent (1811) in pozneje cenzor novogrških knjig, revij in časopisov. Srečeval se je s tamkaj živečimi Grki in postal zagovornik njihovih teženj po svobodi. Širil je navdušenje za staro in novo grško književnost ter pospeševal izdajanje grških knjig na Dunaju. Sodeloval je tudi v razpravah o vprašanih grške izgovorjave. O Kopitarjevih stikih z grškimi pisci in znanstveniki in njegovih zaslugah pri nastajanju novogrške književnosti v emigraciji je pisal Polihronis Enepekides. Nekaj pove tudi podatek, da so ga Grki imenovali za dopisnega člana svoje filološke družbe, ki je imela sedež v Bukarešti (Pogačnik, 1977). Za grško tematiko so se zanimali tudi Urban Jarnik, ki je napisal odo na osvobojeno Helenijo, Matija Čop (1797–1835), ki si je med drugim prepisoval grške ljudske pesmi iz bojev proti Turkom, Stanko Vraz, itd.

Grčija in grški motivi (antični mitološki elementi) so bili pogosti v Prešernovih pesnitvah. Posebej kaže omeniti Prešernove (1800–1849) verze za napis na zvonu cerkve Sv. Jošta (pri Kranju ok. 25 km severno od Ljubljane, kjer je še danes posvečene bitki pri Navarinu (današnji Pilos) na jugu Peloponeza iz leta 1827 (zmaga ruskega, angleškega in francoskega ladjevja nad Turki). Ta zvon so ulili iz bronastih potonjenih topov iz te bitke.

Potem je za več kot pol stoletja zanimanje za Grčijo v slovenski literaturi nekako usahnilo. Leta 1909 pa je Anton Aškerc (1856–1912) objavil potne zapise iz Orienta "Akropolis in piramide". Kot je razvidno iz podnaslova, je Aškerc štel Grčijo za sestavni del eksotičnega Orienta, ki ga je zanimal predvsem kot folklorna in turistična atrakcija. Kot v mnogih drugih literaturah je

13 Southeast European Cooperative Initiative.

tudi v slovenski pogosta uporaba antičnih motivov in elementov (Enciklopedija Slovenije 3, 1989; Kovač Artemis, sine anno). V nekaterih literarnih delih pa je grška tematika osrednja ali med pomembnimi deli njihove vsebine. To velja za leposlovna dela Argonavti (1943) Radivoja Reharja (Argonavte omenja v svojem delu Bobri tudi Janez Jalen), Pod svobodnim soncem (1906–07) F. S. Finžgarja, ki obravnava slovansko-bizantinsko tematiko, več del je posvečenih delu sv. Cirila in Metoda (med njimi Slovenski svetec in učitelj Josipa Jurčiča iz leta 1886), o Kapodistriasi govori še neobjavljeno delo Tite Kovač Artemis, pa tudi za poetiko in dramatiko npr. v posameznih delih I. Mraka, B. Vođuška, D. Smoleta (Antigona, 1961), G. Strniše (Odisej, 1963) itd. (Hladnik, 2000).

V spomin na delovanje grškega pisca in misleca Nikosa Kazantzakisa (1883–1957),¹⁴ ki je leta 1956 nekaj časa preživel v hotelu Zlatorog v Bohinju, je grško veleposlaništvo tam leta 1999 postavilo spominsko ploščo.

Grški vpliv ni opazen le v slovenski književnosti. Prisoten je tudi v drugih umetniških vejah. Omeniti velja le najbolj znanega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika (1872–1957), ki ga je pri njegovih stvaritvah navdihovala Akropola in drugi spomeniki grške klasične umetnosti.

Slovenska prisotnost v Grčiji je razumljivo bistveno manjša kot grška v Sloveniji. V moderno grščino je prevedenih nekaj del slovenskih avtorjev (v glavnem pesnikov). Slikar Jurij Šubic je leta 1880 poslikal nekaj prostorov tedanje Schliemannove vile v Atenah, ki danes gosti Numizmatični muzej.

Stiki med intelektualnimi krogi so se vzpostavili tudi preko antične književnosti, likovne umetnosti in filozofije. To se izraža tudi skozi dejstvo, da so v slovenščino prevedeni mnogi starogrški avtorji (Homer, Sofoklej, Platon, Herodot, Ajshil, Euripid, Plutarh, Aristotel, itd.) Med prevajalci kaže posebej izpostaviti Antona Sovreta, Kajetana Gantarja in Marijana Tavčarja (ki je prevajal tudi iz novogrščine). V zadnjem obdobju se je s prevajanjem iz slovenščine v novogrščino uveljavila Lojzka Avajanos, gledališka igralka in prevajalka. Na gimnaziji, ki so jo ustanovili protestanti v drugi polovici

16. stoletja v Ljubljani, so poučevali tudi grščino, v obdobju protireformacije je grščina na jezuitski gimnaziji izgubila veljavo. Na univerzi v Ljubljani je leta 1920 ustanovljena katedra za klasično filologijo s stolico za starogrški jezik (grecistika, prvi predavatelj F. Bradač), medtem ko pouka novogrščine na njej zaenkrat še ni.

Vpliv grškega jezika

Kot je znano, je imel grški jezik velik vpliv na oblikovanje drugih, zlasti evropskih jezikov. Tako se tudi v slovenščini uporablja veliko besed – tujk, prevzetih iz modernih evropskih jezikov, ki so grškega izvora (npr. demokracija, etika, estetika, akademija, apoteka, anatomija, analogija, anarhija, biblija, barbar, atom, atlas, atlet, farmacija, fantazija, erotika, delta, diagnoza, dilema, diploma, hipoteza, itd.) Poleg takih, mednarodno razširjenih terminov, je slovenski jezik prevzel tudi nekatere druge izraze, ki so grškega izvora, najbolj pogosto s posredovanjem preko drugih jezikov, kar je manj znano. Nekaj primerov: temelj (gr. Themelion), sidro (sidero – železo), livada, koliba (kolybe), jastog, dinja, malina, špilja, cipelj (kepfalos – izpeljano iz besede glava), stih, kositer, soprog (preko južnoslovanskih ali drugih slovanskih jezikov), denar (denarion), burja, dijak, olje (elaion), češnja (kerasia), sipa, bokal, bombaž, kostanj, makaron, majaron, zelena (preko latinskega in/ali italijanskega), fara, fazan, cerkev (kyriake – gospodova hiša), krona, puška, škof, menih, peteršilj, pehtran, platana, ura (preko nemškega jezika oziroma drugih germanskih predlog) itd. (Snoj, 1997)

Drugo

Tudi nekateri tradicionalni slovenski prazniki imajo grške korenine: Miklavž – Sv. Nikolaj (gr. Nikolaos, v četrtem stoletju škof v Miri v Likiji – današnja turška Anatolija), Sv. Jurij (gr. Georgios), epifanija (gr. epifaneia), binkošti (Cerkev imenuje ta praznik Pentecostes iz gr. Pentecoste – petdeseti dan).

14 Mednarodno najbolj znan po romanu Grk Zorba, po katerem je bil kasneje posnet tudi film.

SLOVENE-GREEK LINKS THROUGH HISTORY

Borut MAHNIČ

SI-1290 Grosuplje, Ponova vas 77

e-mail: borut.mahnic@gov.si

SUMMARY

It is evident from the above text that the ancient Greeks had a certain influence on the development of the present Slovenian territory through direct contacts, trade and transfer of spiritual patterns (iron, olive trees, wine, worship, art). The myth of the journey of the Argonauts over our land is alive even today. There was a continuation of Greek influences during the period of Roman power in this area as well. With the arrival of our Slavic forefathers to our lands the Hellenic-Byzantine influence was retained only in the coastal area, which was at that time under the rule of vestigial Greek rulers. The brief activities of Byzantine envoys Cyril and Methodus in Lower Pannonia had longer effects in Slovene lands. The effort by Prince Kocelj to maintain a balance between eastern Byzantium and western Rome and the Franks was another interesting episode. Contacts continued in the period of domination of the Venetian Republic in the area, when parts of both lands were under Venetian control. The origin of ancestors of the first Greek president of the modern era, Count Capodistrias, in the city of Koper has a significant symbolic value for bilateral relations. Two sorts of wine believed to be related (malvazija/monemvasia, rebula/robola) could be associated with direct contacts between Slovenian and Greek lands or with Venetian influence. The Greek fight for liberation from the Turkish yoke enjoyed the sympathy of Slovenian intellectuals, while the poet of Italian ethnic origin Besenghi degli Ughi from Izola participated actively in those fights. Contacts were maintained during the existence of former Yugoslavia, which had developed good bilateral relations with Greece. During the Second World War there was cooperation in the fight against the occupying powers and in this context a number of Slovenian fighters joined the Greek liberation movements. The bilateral relations have been logically upgraded both in terms of their level as well as substance following the independence of the Republic of Slovenia. They are becoming even stronger with their relationship as partners as members of the EU and NATO.

Key words: Slovene-Greek relations, Slovenes, Greeks, ancient Greece, Byzantium, Venetian Republic, Yugoslavia, Republic of Slovenia, Hellenic Republic, Republic of Cyprus

LITERATURA

Barron's Educational Services (2001–11): Barron's Educational Services, Food and wine dictionary, Inc 1995. [Http://www.winepros.com/au/cda/displayentry](http://www.winepros.com/au/cda/displayentry).

Bellinger, G. (1997): Leksikon Mitologije: 3000 gesel o mitih ljudstev od pradavnine do sedanjosti s 400 ilustracijami (prevod Belaj V.). Ljubljana, DZS.

Benedik, M. (ed.) (1991): Zgodovina cerkve na Slovenskem. Celje, Mohorjeva družba.

Bezecky, T. (1994): Amphorae from the forum of Emona, Arheološki vestnik 45. Ljubljana, SAZU.

BNG (2003–04): International Civic Heraldry. [Http://www.ngw.nl/indexgb.htm](http://www.ngw.nl/indexgb.htm).

Boltin-Tome, E. (1991): Arheološke najdbe na kopnem in na morskem dnu v Viližanu in Simonovem zalivu v Izoli. Annales 1, 1991, 1. Koper.

Bratož, R. (1997): Grška zgodovina. Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

Bratož, R. (2003): Grška zgodovina: kratak pregled s temeljnimi viri in izbrano literaturo. Ljubljana, Zveza zgodovinskih društev Slovenije – Študentska založba, 2003.

Brejc, D. (2000): Primorska naveza. Glas gospodarstva, marec 2000. [Http://www.gzs.si/gg/public/gg0300/gg030032.htm](http://www.gzs.si/gg/public/gg0300/gg030032.htm); 18.11.2000.

Brejc, D. (2001): O retzini in amforah, Glas gospodarstva, maj 2001. [Http://www.gzs.si/gg/nov/maj-2001/oretzini.htm](http://www.gzs.si/gg/nov/maj-2001/oretzini.htm); 2001–11.

Butinar, B. (2002): Širjenje oljke skozi zgodovino. [Http://www.zrs-kp.si/oljkarstvo/oljka-zgodovina.htm](http://www.zrs-kp.si/oljkarstvo/oljka-zgodovina.htm); (2002–03).

Coufoudakis, V., Psomiades, H., Gerolymatos, A. (eds.) (1999): Greece and the new Balkans, Challenges and Opportunities. New York, Pella Publishing Company.

Čermelj, B., Likar, S., Vrhunec, B. et al. (1984): Boj pod Olimpom. Slovenci v NOB Makedonije, Grčije in Albanije 1941–45. Ljubljana – Koper, Založba Borec – Založba Lipa.

- Darovec, D. (1992):** Pregled zgodovine Istre. Knjižnica Annales 1. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Darovec, D. (ed.) (1999):** Stari krajepisi Istre. Knjižnica Annales Majora. Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Pokrajinski muzej Koper.
- Darovec, D. (2001):** Vitam Viti. <http://www.rex-mk.si/kozarec/vitam.html>; 2001-11)
- DNP 1 (1996):** Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike, I. Stuttgart – Weimar.
- Dular, J. et al. (1999):** Zakladi tisočletij. Zgodovina Slovenije od neandertalcev do Slovanov. Ljubljana, Modrijan.
- Emke, E. (1992):** Discover Monemvasia. Athens, Lychnos Ltd.
- Enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda (1986):** Enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Enciklopedija Slovenije (1987–2002):** Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Ferluga, J. (1996):** Bizantinska družba in država. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 3. ponatis.
- Frelih, M. (1998):** Škocjanske jame in mitični vhod v Hadovo kraljestvo. Naše jame. Ljubljana, 81–110.
- Frelih, M. (1997):** The prehistoric cave sanctuary Mušja jama in Slovenia: An Entrance to the reign of Hades?. Ljubljana, SZF.
- Gantar, K. (1973):** The Imagery of Hellas in Slovene literature. Balkan Studies 14. Thessaloniki, 117–130.
- Gošnik, T. (2002):** "Slovenska pesem je odpirala grška srca". Svobodna misel, 8.11.2002. Ljubljana.
- Graves, R. (1960):** The Greek Myths:1. Harmondsworth, Penguin Books.
- Haitalis, D. (1996):** Rhodes, Full tourist guide. Athens, Editions Haitali.
- Hladnik, M. (2000):** Čas v slovenskem zgodovinskem romanu. Zbornik predavanj. http://www.ijs.si/lit/cas_zgr.html; 2002–03.
- Horvat, J. (1997):** Sermin, Prazgodovinska in zgodnjereimska naselbina v severozahodni Istri. Ljubljana, ZRC SAZU.
- International Recipes Online (2001–11):** Food and wine dictionary. <http://www.simpleinternet.com/recipes/dictionary.pl>.
- Jelavich, B. (1983):** History of the Balkans. Cambridge, Cambridge University Press.
- Karabatos, B. (2001):** La presenza di cittadini Sloveni nella Divisione "Acqui" a Cefalonia tra il 1943 ed il 1944. Argostoli, Mediterraneo – Associazione Italo-Greca di Cefalonia e Itaca.
- Kirigin, B. (1994):** Grčko-italske amfore na Jadranu. Arheološki vestnik 45/1994. Ljubljana.
- Koukkou, H. E. (2001):** Ioannis A. Kapodistrias, The European diplomat and statesman of the 19th century. Athens, The Society for the Study of Greek History.
- Kourakou, S. (2001):** "Famous sweet wines – and their ports of origin". Kathimerini. Athens.
- Kourakou, S. (2001):** "Going in search of the Malvasia of Frankish times". Kathimerini, 30. 11. 2001. Athens.
- Kovač Artemis, T. (sine anno):** gradivo o stikih med Grčijo in Slovenijo v literaturi (neobjavljeno).
- Kranjc, A. (ed.) (1999):** Kras, pokrajina – življenje – ljudje. Ljubljana, Založba ZRC.
- Krese, M (2001):** Reportaža Lepe Vide. Mladina 40. Ljubljana.
- Krese, M. (2001):** Oljka in njeno olje. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Kuripečič, B. (1997):** Itinerarium oder Wegrays Kuenglich Mayestaet postchaft gen Constantinopel zudem Tuerkischen Keiser Soleyman Anno 1530. Klagenfurt, Wieser Verlag.
- Leksikon Antika (1998):** Leksikon Antika. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Mates, L. (1976):** Medjunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije. Beograd, Nolit.
- Mesesnel, F. (1939):** Janez in Jurij Šubic, Ljubljana, Založba "Ivan Grohar".
- Mestna občina Koper (2001):** Koper včeraj in danes. <http://www.mo-koper.si/slo/koper>; 2001–09.
- Norwich, J. J. (1998):** A short history of Byzantium. London, Penguin books.
- Orkin, L. (2001):** In search of Jason's Golden Fleece. Kathimerini, 28. 7. 2001. Athens.
- Pirjevčec, J. (1995):** Jugoslavija 1918–1992. Koper, Založba Lipa.
- Pogačnik, J. (1977):** Jernej Kopitar. Ljubljana, Partizanska knjiga.
- Ravljén, D. (1935):** Pot k mrtvim bataljonom, zapisi in spomini s poti od Suška do Krfa. Ljubljana, Vodnikova družba.
- Robinson, J. (2000–11):** The Oxford Companion to Wine. <http://www.winepross.com/an/cda/dispayentry/14385.1439,00.html>.
- Schmidl, E. A. (2001):** In the Service of Peace: Austrian Participation in the United Nations Peacekeeping Force in Cyprus. Vienna, Institute for National Strategic Studies.
- Schmidl E. A. (1998):** Police Functions in Peace Operations. Vienna, Institute for National Strategic Studies.
- Siljan, G., Parma, N. (2001):** Pasquale Besenghi degli Ughi. http://www.slo-istra.com/2-prva_stran/besenghi.html; 2001-09.
- Snoj., M. (1997):** Slovenski etimološki slovar. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.
- Šašel, J. (1984):** K zgodovini Emone v rimskih napisih in literaturi. V: prispevki za monografijo: gradivo s Posvetovanja o zgodovini Ljubljane, 16. in 17. novembra 1983 v Ljubljani. Ljubljana, Kronika – zgodovinsko društvo.

- Štih, P. (2001):** Ozemlje Slovenije v zgodnjem srednjem veku. Ljubljana, FF Ljubljana.
- Štih, P., Simoniti, V. (1996):** Slovenska zgodovina do razsvetljenstva. Ljubljana, Korotan – Mohorjeva družba.
- Švajncer, J. J. (1992):** Vojna in vojaška zgodovina Slovencev. Ljubljana, Prešernova družba.
- Teržan, B. (1990):** Polmesečaste fibule: O kulturnih povezavah med Egejo in Caput Adriae. Arheološki vestnik 41. Ljubljana.
- Tommassini, G. F. (1993):** Zgodovinski komentarji o Istri. Ljubljana, Založba Kres.
- Turistička zajednica Županije Istarske (2003–05):** Povijest vina. [Http://www.istra.com/vino/cro](http://www.istra.com/vino/cro).
- Veremis, Th. (1995):** Greece's Balkan Entanglement. Athens, ELIAMEP-YALCO.
- Vilfan, S. (1996):** Pravna zgodovina Slovencev. Ljubljana, Slovenska Matica.
- Vošnjak, B. (1994):** Dnevnik iz prve svetovne vojne. Ljubljana, Arhiv RS.
- Wendel, M. (2002):** Collaboration, Third Reich Factbook – Ethelontiki Chorophylaki (Greece). [Http://www.skalmannu/third-reich/collab-gr-ec.htm](http://www.skalmannu/third-reich/collab-gr-ec.htm); 2002-12.
- Wine Club (2001–11):** Greek Wines. [Http://www.wineclub.gr/grapes.asp](http://www.wineclub.gr/grapes.asp).
- Žitko, S. (1991):** Listina Rižanskega placita – dilema in nasprotja domačega in tujega zgodovinopisja. Annales 1/91. Koper.